

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI VÁZLATOK

REGNUM

ESSAYS IN CHURCH HISTORY IN HUNGARY

1996/3–4



MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
BUDAPEST

Kiadó – Publisher

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
Pannonhalma–Budapest

**METEM INTERNATIONAL SOCIETY FOR ENCYCLOPEDIA
OF CHURCH HISTORY IN HUNGARY**
Toronto, Canada

HISTORIA ECCLESIASTICA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY
Szeged

A kötet a Nemzeti Kulturális Alap
és a Soros Alapítvány támogatásával jelent meg

FŐSZERKESZTŐ – GENERAL EDITOR
SZÁNTÓ KONRÁD

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG – BOARD OF EDITORS

*HUNGARY: Barna Gábor, Beke Margit, Csóka Gáspár, Dóka Klára, Érszegi Géza,
Kiss Ulrich, Mészáros István, Rosdy Pál, Sill Ferenc, Szabó Ferenc, Szántó Konrád,
Török József, Várszegi Asztrik, Zombori István;*
AUSTRIA: Galambos Ferenc; CANADA: Bonkáló Ervin, Horváth Tibor;
GERMANY: Adriányi Gábor
ITALY: Lukács László, Somorjai Ádám, Szilas László;
USA: Gabriel L. Asztrik

Felelős szerkesztő – Responsible Editor
ZOMBORI ISTVÁN

Felelős kiadó – Managing Publisher
VÁRSZEGI ASZTRIK

ISSN 0865–5227

Nyomás és kötés az



KIADÓ ÉS NYOMDA
munkája

Felelős vezető: Fonyódi Ottó

TARTALOM – CONTENTS

TANULMÁNYOK – ESSAYS

BERTA Péter	A körülállók teendói a későközépkor keresztény halálközeli rítusaiban <i>The Tasks of People Standing Round the Dying Person in the Christian Rites of Passage of the Late Middle Ages</i>	5
DR. Emmerich TEMPFLI	Melanchthon und die Synode von Erdöd <i>Melanchthon and the Synod Held in Erdöd, on 20 September 1545</i>	19
BORÓVI József	Egy Nógrád megyei régi anyakönyv – Kazár, 1695. <i>An old Parish Register of Births, Marriages and Deaths in County Nógrád. Kazár, 1695</i>	37
BAÁN István	A görömbölyi görögkatolikus egyházközség a XVIII. században <i>The Catholic Church in Görömböly During the 18th Century</i>	51
ADRIÁNYI Gábor	Fraknói Vilmos és a „Monumenta Vaticana Hungariae Historiam Illustrantia” megindítása <i>Vilmos Fraknói and Launching the „Monumenta Vaticana Hungariae Historiam Illustrantia”</i>	61
MERÉNYI-METZGER Gábor	Karácsonyi János egyházi pályája és forrásai a Békés megyei levéltárban <i>Ecclesiastical Career of János Karácsonyi</i>	73
VÁRDY HUSZÁR Ágnes és VÁRDY Béla	Az Amerikai Magyar Egyházközségek megszületése és kifejlődése <i>The Birth and Development of American Hungarian Congregations</i>	91
BURA László	A Szatmárnémeti Római Katolikus Püspöki Líceum (1804–1852) <i>The Roman Catholic Episcopal "Lyceum" in Szatmárnémeti (1804–1852)</i>	107
BÉLTEKY József 1686-1751 életrajz	Sajtóvisszhangok Glattfelder Gyula temesvári püspöki működésének utolsó éveiből <i>Press Repercussions from the Last Years of the Activity of Gyula Glattfelder as Bishop of Temesvár</i>	137
PUSZTAI Gabriella	Kimaradt generációk <i>Missing Generations</i>	155

FORRÁSOK – SOURCES

II. JÁNOS PÁL pápa	Magyarság, kereszténység, kultúra <i>Hungarians, Christianity, Culture</i>	167
Paul POUPARD bíboros	Megnyitó beszéd <i>Inaugural Address</i>	173

SARNYAI Csaba	Scitovszky prímás levele Eötvöshöz (1848)	179
Máté	<i>Letter of Primate Scitovszky to Eötvös</i>	
MÓZES Huba	Baráti tudósító	189

MÓDSZERTAN, ADATTÁR, SZEMLE
METHODOLOGY, DATA STORE, SURVEYS

GLÜCK Jenő	Egyháztörténeti emlékek Izrael múzeumaiban <i>Ecclesiastic Collections in the Museums of Israel</i>	207
ILLÉS Pál Attila	Egyháztörténeti konferencia Lublinban <i>Ecclesiastical Conference in Lublin</i>	217
MONOK István	A magyar művelődés és a kereszténység <i>Hungarian Culture and Christianity</i>	223
DR. SZARVAS Béla	A szórványban élő katolikus magyarság pasztorációja Olaszországban <i>Pastoral Care for the Hungarian Diaspora in Italy</i>	225
ZVARA Edina	Egyháztörténeti könyvek 1995/1. <i>Books Concerning Ecclesiastic History 1995/1</i>	229

EGYHÁZTÖRTÉNETI KÖNYVEK ÉS KIADVÁNYOK
BOOK REVIEW

BLAZOVICH László–GÉCZI Lajos: A Telegdiek pere 1568–1572 (Ism.: Kőhegyi Mihály)	243
Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez (Szerkesztette: Ságvári Ágnes) (Ism.: Kőhegyi Mihály)	245
Egyháztörténeti tanulmányok I. – Tanulmányok, a pécsi egyházmegye történetéből I. (Ism.: Kőhegyi Mihály)	246
GERICS József: Egyház, állam és gondolkodás Magyarországon a középkorban (Ism.: Kőhegyi Mihály)	250
Magyarországi zsidó hitközségek 1944. április. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. (Sajtó alá rendezte Frojimovics Kinga.) (Ism.: Kőhegyi Mihály)	253



MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI VÁZLATOK
REGNUM
ESSAYS IN CHURCH HISTORY IN HUNGARY
1996/3-4



MONOK ISTVÁN

A MAGYAR MŰVELŐDÉS ÉS A KERESZTÉNYSÉG

IV. Hungarológiai Kongresszus

Róma-Nápoly, 1996. szeptember 9–15.

A III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson, Szegeden, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság közgyűlése 1991-ben határozott a IV. Kongresszus témájáról. A Társaság akkor fontosnak tartotta programismertetőjében hangsúlyozni: „1996-ban, amikor Magyarországon a honfoglalás 1100. évfordulóját ünneplik, megjósolhatóan számos konferencián találkoznak majd a magyarság múltját vallatók; a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Itáliába invitálja tagságát s a csatlakozni kívánó szakembereket. Tekintsük ezt szimbolikus gesztusnak. A Társaság hangsúlyozni kívánja azt, hogy a magyarkodást, az értelmetlen nemzetieskedést visszautasítva, szakszerűen, filológiai felkészültséggel is fel lehet, és meg kell mutatni azt a sokoldalú kötődést, amely a magyar művelődés- és a kereszténység történetét összefűzi. A világkongresszus előadásai a kereszténység mindhárom nagy ágazatával (Bizánc, Róma, protestantizmus) foglalkoznak majd, de a megfogalmazott cél: az Európához, a nyugati kereszténységhez való kötöttségünk tudatosítása s a nem magyarokkal való megismertetése.”

A célkitűzés valóra vált, s a római és a nápolyi plenáris ülések mellett nyolc szekcióra bontva hangzott el 222 előadás.

Az első szekcióban úgynevezett semiplenáris, idegennyelvű előadásokat csoportosítottak a szervezők azért, hogy a magyarul nem tudó, de a magyar témákkal érintőlegesen foglalkozó tudósok a magyarországi kutatási eredményekkel is megismerkedhessenek, és viszont, az ő előadásaikon vitázva a magyar szakemberek az általuk esetleg jobban ismert témát más, idegen szögből végiggondolhassák. E szekciónak elsődlegesen általános művelődéstörténeti tematikája volt, a honfoglalástól a napjainkig terjedő időkörben, de elhangzottak kifejezetten nyelvtörténeti, vagy a kortárs irodalmat értékelő előadások is.

A második szekció a XI–XVIII. század magyar művelődéstörténetét taglalta 6 ülésnapon. Miután ebben az időszakban meglehetősen problematikus irodalomtörténetről beszélni, a különböző diszciplinában (nyelvészet, történelem, zenetörténet, irodalom stb.) gyakorlott kutatók a szokott jó hangulatban tudták egymás kutatási eredményeit vitatni.

A harmadik szekció volt a legnépesebb: a XIX–XX. század került terítékre elsősorban irodalomtörténeti szempontból. A közel 80 előadás az irodalomtu-

domány valamennyi részterületét érintette, s ezúttal az irodalomtörténet sem szorult perifériára. Egyes nagy életművek külön 3-5 előadás témáját adták. Ilyen volt Kölcsey, Ady, Reményik Sándor, József Attila, Radnóti, Mészöly Miklós vagy Pilinszky János. Egyes nagy világirodalmi életművek magyarországi recepciótörténete is e szekcióban került megvitatásra.

A negyedik szekció a nyelvészeké volt. A korai szövegművek vizsgálatán kívül, szó volt, a névadási szokások keresztény hagyományáról, az anyanyelv és a különböző felekezeti mozgalmak viszonyáról.

Az ötödik, legkisebb szekcióban a katolikus művelődési intézmények modernkori története, mint a művelődéstörténet fontos része került a viták középpontjába.

A vallási néprajz és a folklorisztika művelői számára a kongresszus fő témája igazán komoly lehetőséget adott ahhoz, hogy a legújabb kutatási eredményekkel a nemzetközi porondon is szerepelhessenek. A 21 ilyen tárgyú előadás az elvárásoknak megfelelően komoly érdeklődést keltett.

A hetedik szekció meglehetősen vegyes tematikát ölelt fel: a társadalomtörténet, a kutatástörténet, a magyar-keresztény identitástudat, illetve a kisebbségi lét problémái kerültek itt elő.

Az utolsó, a nyolcadik szekció a könyvtárak, az olvasás, illetve a könyvkiadás tükrében vizsgálta azokat az összefüggéseket, amelyek a magyar kultúrának a nyugati kereszténységhez való kötődését mutatják.